

Bruno Vignjević

Slojevi sjećanja: Historiografske kontroverze antifašističkih komemoracija u Brezovici i Srbu

Sažetak Antifašističke komemoracije u Brezovici i Srbu, poznate kao Dan antifašističke borbe koji se obilježava od 1991. do danas, te Dan ustanka naroda Hrvatske koji se obilježavao od 1945. do 1991. godine predstavljaju mjesta sjećanja koja su interpretirana i obilježavana u skladu s aktualnim društvenim i političkim kontekstom. Komunistički režim uspostavio je Srb kao republički praznik, Dan ustanka naroda Hrvatske, zbog činjenice masovnijeg broja ustanika i početka prvih oružanih akcija, za razliku od sisačkog odreda koji je formiran prije, ali svojim početnim djelovanjem nije obuhvatio masovniju podršku okolnog stanovništva niti poduzimao veće oružane akcije. Brezovica predstavlja osnutak prvog partizanskog odreda na području Hrvatske 1941. godine, kojeg su većinski činili etnički Hrvati, a koji je 1991. godine izabran za obilježavanje, u kontekstu raskida svih odnosa s komunističkim režimom, stvaranja samostalne hrvatske države te reinterpretacije nacionalne povijesti u skladu s državotvornom nacionalističkom ideologijom. Oba mjesta sjećanja konstruirala je i etablirala službena državna ideologija, u skladu s vlastitim ideološkim težnjama, a ne s relevantnim historiografskim činjenicama. Jedna od tih činjenica jest činjenica kako sisački odred nije osnovan na toj lokaciji.

S druge strane, Srb se bolje uklapao u tadašnju komunističku državnu politiku bratstva i jedinstva srpskog i hrvatskog naroda, djelomično i zbog činjenice nekolicine hrvatskih komunista koji su bili organizatori istog. Međutim, početak oružanih aktivnosti u Srbu i danas predstavlja svojevrsnu historiografsku kontroverzu zbog činjenice prisutnosti dijela četničkih odreda u navedenoj pobuni koji pritom čine i zločine u okolnim hrvatskim i muslimanskim selima.

Ključne riječi: mjesta sjećanja, Brezovica, Srb, Dan ustanka naroda Hrvatske, Dan antifašističke borbe, antifašizam, politička ideologija, hrvatsko-srpski odnosi

Povijesne kontroverze oko bivšeg Dana ustanka naroda te sadašnjeg Dana antifašističke borbe

Komemoracije te politički rituali označavaju ključne sastavnice nacionalne kulture sjećanja, važne za stvaranje i jačanje ponajprije ideoloških i etničkih, a samim time i ekonomskih, rodnih te ostalih identiteta. Za početni dio ovoga teksta nužno je objasniti kako se konstituiraju mjesta sjećanja. Pierre Nora smatra kako je konstituiranje mjesta igra pamćenja i povijesti, interakcija dvaju čimbenika koja rezultira njihovom uzajamnom preuvjetovanošću.¹ Dakle, razumijevanje i interpretacija pojedinog mjesta sjećanja ne počiva samo na provjerenim historiografskim činjenicama, faktor ljudskog pamćenja jest taj koji umnogome određuje kako ćemo se i na koji način sjećati određenog mjesta. Bitna za napomenuti jest činjenica kako je osim ljudskog pamćenja te povijesne znanosti za konstituiranje mjesta pamćenja važan politički poredak koji gotovo uvijek nastoji zadržati monopol nad pluralizmom povijesnih narativa, nastojeći ih uskladiti sa ostalim važnim blagdanima, komemoracijama te mjestima sjećanja službenog narativa.

Nakon što smo na početku općenito definirali način na koji određeni događaj ili mjesto postaje važno mjesto nacionalnog sjećanja određenog društva, možemo krenuti s konkretnim problemom povijesnih kontroverzi vezanih za nekadašnji Dan ustanka naroda Hrvatske u sklopu nekadašnje Socijalističke Republike Hrvatske, te sadašnji Dan antifašističke borbe Republike Hrvatske koji je zamijenio potonji praznik 1991. godine, a koja je glavna tema ovog teksta. U bivšoj socijalističkoj državi postojali su državni i zasebni republički praznici. Državni praznici bili su Nova godina, Praznik rada, Dan borca te Dan Republike. Republički praznici sastojali su se od datuma ustanaka te osnivanja antifašističkog vijeća svake od ukupno šest konstitutivnih jugoslavenskih republika.

Ideopolitička interpretacija mjesta sjećanja u bivšem režimu imala je za temeljni preduvjet narodnooslobodilački rat te Komunističku partiju Jugoslavije koja je organizirala i rukovođila ustankom i borbom protiv naci-fašističke okupacije od 1941. do 1945. godine.² Za Dan ustanka naroda Hrvatske službeno je određen 27. srpnja. 1945. godine Komunistička

¹ Nora, Pierre *Između pamćenja i historije. Problematika mjesta*, u: Kultura pamćenja i historija, Brkljačić, Maja i Prlenda, Sandra (prir.), Zagreb: Golden Marketing, Tehnička knjiga, 2006. str. 37.

² Roksandić, Drago *Shifting References: Celebrations of Uprisings in Croatia, 1945 – 1991*. u: East European Politics and Societies, SAGE, 1995. znanstveni članak, str. 256.

partija Hrvatske predložila je na usvajanje Zemaljskom antifašističkom vijeću Hrvatske prijedlog o 27. srpnju kao danu općeg narodnog ustanka.³

Na taj datum 1941. godine u malom mjestu Srb, smještenom u jugoistočnom dijelu ličke regije, neposredno uz današnju granicu Republike Hrvatske te Bosne i Hercegovine, izbio je spontani masovni ustanak tamošnjeg srpskog pučanstva protiv režima Nezavisne Države Hrvatske te terora koji su ustaše počele provoditi nad pripadnicima srpskog naroda, ubrzo nakon uspostave državnog poretka. Goldstein navodi kako su u drugoj polovici lipnja srpska sela jugoistočnih dijelova Like i jugozapadnih dijelova Dalmatinske zagore bila već krajnje uznemirena. Ustaše iz garnizona u Boričevcu izvode prepade na srpska sela, opkoljavaju pojedine kuće i zaseoke, vrše premetačine u potrazi za oružjem i usput pljačkaju, premlaćuju uhićene, a poneke i ubijaju. U tom je kotaru od 14. do 29. lipnja uhapšeno 140 srpskih muškaraca, dok u nekim ličkim kotarevima i više (osobito Gospić). Većina uhapšenih otpremljena je na Pag i u Jadovno, a neki su ubijeni već po putu i bačeni u jame. U susjednoj Bosanskoj krajini progoni su mjestimično još drastičniji.⁴

Damjanović-Danić navodi kako su u prvom naletu do 3. srpnja 1941. ustaše masovno pobili preko 750 muškaraca, žena i djece u kotaru Donji Lapac. U Suvaji su ubili 300 ljudi, u Osredcima 24, Kruškovači 15, Bubnju 152, Meljencu 136, Nebljusima 94, Mišljenovcu 15, Gajinama 19.⁵ Kako se ustaški teror tijekom srpnja pojačavao, bilo je sve izvjesnije da je put prema ustanku otvoren. Lika, kao ni veliki dio BiH, više se nisu mogli primiriti. Po selima su dežurale naoružane straže, a neka su sela u potpunosti već bila u zbjegovima po brdima i šumama. Dobro organizirani lički komunisti prema direktivi svojih viših komiteta, krenuli su među ugrožene ljude koje nije bilo teško organizirati za otpor.⁶ Neki od bivših časnika jugoslavenske kraljevske vojske, pripadnici prijeratnih građanskih stranaka te članovi udruženja Sokol skrivaju se na područjima pod talijanskom vlašću te traže da se ta područja pridruže fašističkoj Italiji. Jelić-Butić tvrdi kako je upravo izvanredna situacija s kojom se suočilo srpsko stanovništvo u NDH zbog sve opsežnijeg i krvavijeg ustaškog terora, vodila prema poduzimanju određenih akcija. Glavni nosioci te akcije bili su pojedini srpski građanski političari koji su se, nudeći suradnju, obraćali talijanskom okupatoru. Veće okupljanje aktivnijih srpskih građanskih elemenata bilo je u Kistanjama, tj. uz samu spomenutu granicu

³ Jareb, Mario „Prilog raspravi o karakteru ustanka od 27. srpnja 1941. godine“, u: Časopis za suvremenu povijest, br. 3. 2011. str.751.

⁴ Goldstein, Slavko „1941. Godina koja se vraća“, Zagreb, Novi Liber, 2007. str.122. i 123.

⁵ Damjanović-Danić, Danilo „Ustanak naroda Hrvatske u Srbu i okolini“, Zagreb, IP „Progres“ 1972. str. 44.

⁶ Goldstein, Ivo „Hrvatska 1918.-2008.“ Zagreb, EPH Liber, 2008. str. 266.

između NDH i Italije. Najviše ih je stiglo iz Knina, u kojemu su se okupljali do uspostave ustaške vlasti, 22. svibnja.⁷

U ustanku koji je buknuo u Srbu, ideologija se, za razliku od slučaja sisačke Brezovice gdje se okupljaju članovi Komunističke partije Hrvatske, uključila ipak malo kasnije, što je najviše bilo uzrokovano početnom uključenošću četničkih pukova u partizanskim odredima te upotrebom imena gerilac za sve ustanike. Naime, još krajem rujna 1941. godine petokrake su slabo zastupljene na kapama ustanika. Valja spomenuti i kako se s uvođenjem naziva “partizan” i “partizanski odred” krenulo tek u rujnu spomenute godine, no mnogi su i dalje nastavili djelovati pod dotadašnjim “gerilskim” imenom. Četnički emigrant Mane M. Pešut koji je, opisujući stanje na području Like, Korduna i Banovine u tom razdoblju, naveo da su srpski komunisti “već u početku komunističke akcije prilepili petokrake na kape. Za njima se poveo jedan deo boraca a da ni sami nisu osećali šta s time rade. Na ovaj način su odredi postali jedna opšta mešavina u kojima je vladala zabuna. Tako je deo boraca nosio ambleme, drugi petokrake a treći opet amblem i petokraku.”⁸ Valja podsjetiti i kako je tadašnji proglas Komunističke partije Jugoslavije za podizanje ustanka upućen svim rodoljubima te kako se pokušalo ostvariti savezništvo partizana sa četnicima.

No, kao posljedica sveopće konfuzije i nejasne diferencijacije ustaničkih odreda, u rujnu 1941. godine ustanički odredi zauzimaju bosanski grad Kulen Vakuf i u njemu počinjavaju zločine nad pretežno muslimanskim stanovništvom. Pritom valja napomenuti da dobar dio historiografskih radova upućuje na činjenicu kako je znatan dio zločina učinjen od strane ustaničkih odreda s područja Srba. Zločini dijela ustanika iz Srba bili su osvetničkog karaktera i posebno usmjereni prema tamošnjem muslimanskom stanovništvu zbog činjenice kako je nekolicina muslimana sudjelovala u ustaškim postrojbama te činila zločine u okolnim srpskim selima, u drugoj polovici lipnja 1941. godine.⁹ Narodni ustanak nominalno je bio pod zapovjedništvom lokalne ćelije Komunističke partije te im je glavni cilj bio napad na institucije i simbole Nezavisne Države Hrvatske te sprečavanje nametnutog ustaškog terora, poglavito usmjerenog ka tamošnjem stanovništvu. Iako je ustanak u Srbu interpretiran kao partizanska i komunistička pobuna, u stvarnosti je ipak situacija bila mnogo složenija. Komunisti su bili relativno malobrojni, dok je s druge strane značajan broj pobunjenika na početku ustanka pao pod utjecaj četničkog pokreta, pripadnici kojega su počinili zločine protiv hrvatskih i

⁷ Jelić-Butić, Fikreta „Četnici u Hrvatskoj 1941.-1945.“ Zagreb, Globus, 1986. str. 32. i 33.

⁸ Jareb, nav.dj. str. 758.

⁹ Bergholz, Max, „*The Strange Silence: Explaining the Absence of Monuments for Muslim Civilians Killed in Bosnia during the Second World War*“, u: East European Politics & Societies, izdanje 24, broj 3, 2010. str. 411.

muslimanskih civila prilikom napada na naselja Boričevac te Kulen Vakuf u kolovozu i rujnu te godine.¹⁰ Spomenuti zločini nisu se spominjali tijekom perioda komunističke vladavine, na površinu su izašli početkom devedesetih godina, a danas predstavljaju traumu sjećanja na obljetnicama ustanka u Srbu.

Prije ustanka u Lici, jugoslavenski komunisti planirali su oružani otpor protiv Sila Osovine već prilikom okupacije Kraljevine Jugoslavije u travnju 1941. godine, no ipak je invazija njemačke vojske na Sovjetski Savez, 22. lipnja 1941. poslužila kao iskra ustanku te formaciji prvog partizanskog odreda na području Hrvatske, u šumi Brezovica blizu industrijskog grada Siska. Vođen od strane Vladimira Janjića – Cape te Marijana Cvetkovića, sisački partizanski odred kojeg su sačinjavali pretežno borci hrvatske nacionalnosti uglavnom je sabotirao i onesposobljavao obližnje željezničke pruge, reprezentirajući tako prvi čin oružanog otpora u Hrvatskoj.¹¹ Zanimljivo jest da se u djelima Nikole Anića „*Antifašistička Hrvatska: Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Hrvatske 1941.1945.*“ Bartola Biličića kustosa i ravnatelja sisačkog Arhiva, „*Osnivanje i djelovanje Sisačkog partizanskog odreda, Sisak i Banija 1941.*“ te u memoarima Marijana Cvetkovića, jednog od organizatora osnivanja Prvog sisačkog partizanskog odreda, „*Sjećanje na formiranje Sisačkog i Banijskog partizanskog odreda, Sedma udarna banijska divizija*“, šuma Brezovica ne navodi kao mjesto okupljanja sisačkih partizana. Naime, na dan napada Njemačke na SSSR, u stanu Vlade Janića Cape sastao se Okružni komitet KPH za Sisak. Tom su sastanku prisustvovali: Vlado Janić, Marijan Cvetković, Mijo Gorički i Josip Tuškanec. Na sastanku je odlučeno da komunisti moraju biti neprekidno na oprezu, da ni u kom slučaju ne smiju pasti ustašama u ruke i da se kompromitirani komunisti ili oni na koje je ustaška policija sumnjala, povuku u šumu. Dogovoreno je da zbornom mjesto bude na nasipu rijeke Odre u blizini sela Žabna. Također je odlučeno da se ta odluka odmah prenese ostalim partijskim rukovodstvima na području sisačkog okruga. Već istoga dana započelo je s masovnijim okupljanjem komunista na zbornom mjestu, a već naredne noći u šumi Šikara, oko četiri kilometra sjeverno uz rijeku Odru, oko petnaest komunista formiralo je Sisački partizanski odred.¹² Prvi partizanski odred, koji je osnovan u Hrvatskoj, odnosno u okupiranoj Jugoslaviji, formiran je 22. lipnja 1941. u šumi Žabno kod Siska, a ne u Brezovici. Bio je to Sisački narodnooslobodilački partizanski odred.

¹⁰ Pavlaković, Vjeran, *Remembering War the European Way: Croatia Commemorative Culture on the Eve of EU Membership*, u: *Croatia and the European Union, Changes and Development*, (ur.) Pero Maldini i Davor Pauković, Routledge, 2016. str. 124.

¹¹ Pavlaković, nav.dj. str. 124.

¹² Žarić, Slobodan, „Aktivnost organizacija KP Hrvatske na području kotara Sisak u toku 1941. i 1942. godine“, Zagreb, Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, 1988. pregledni članak, str. 149.

Nastao je zalaganjem rukovodstva Narodnooslobodilačkog pokreta i angažiranjem Vlade Janjića Cape. Osnovani su ga hrvatski komunisti, njih 39 Hrvata, koji su odmah počeli s borbenim akcijama.¹³ Odred je nakon osnivanja bio smješten u šumi Šikari, ali je bio podijeljen u dva logora. Partizani se uglavnom skrivaju od ustaških i njemačkih vlasti te izvode diverzije. Borci Sisačkog partizanskog odreda, usko povezani s komunistima i skojevcima u Sisku i okolnim selima, i dalje pokušavaju diverzijama nanijeti Nijemcima i ustašama teškoće na glavnim željezničkim prometnicama koje prolaze kroz Sisak.¹⁴

Dakle, Sisački partizanski odred, prema do sada istraženim i relevantnim historiografskim podacima, vjerojatno nije osnovan i organiziran na lokaciji šume Brezovica u kojoj se danas službeno obilježava Dan antifašističke borbe. Većina boraca sisačkog odreda bila je aktivna u šumi Tišina Kaptolska koja se nalazila preko rijeke Save. Prvotno mjesto gdje su se okupili ustanici bilo je u blizini sela Žabna na nasipu rijeke Odre, od kuda su otišli prema šumi Tišina Kaptolska na desnoj obali rijeke Save. Nakon ustaškog napada na spomenutu šumu krajem srpnja 1941. godine, pripadnici sisačkog odreda prebacuju se na lijevu obalu rijeke Save, u šumu Brezovica gdje nalaze pogodan prostor za daljnje djelovanje. Možemo pretpostaviti i da su mnogi od ustanika, kako bi se sakrili od ustaških i njemačkih vlasti, često mijenjali lokacije boravka te kako je Glavni štab odreda djelovao na jednoj, dok su članovi odreda bili aktivni na drugim lokacijama. Sigurno je kako osnutak prvog partizanskog odreda u šumi Brezovica, sudeći prema činjenicama koje su navedene, ostaje nerazjašnjena i nedovoljno istražena povijesna epizoda.

Dakle, s jedne strane imamo ustanak u Brezovici pored Siska koji možemo okarakterizirati kao dominantno hrvatski, upravo zato što je prvi sisački odred bio sastavljen od većinom hrvatskih komunisti, ali koji nije bio masovan, činilo ga je oko osamdesetak ljudi koji su pretežito bili članovi Komunističke partije. S druge strane ustanak u Srbu možemo okarakterizirati kao dominantno srpski, zbog većinskog srpskog stanovništva koje je živjelo na tom području i sudjelovalo u oružanom otporu. Seljaci svoj revolt pokazuju prema institucijama režima NDH te prema ustaškom teroru koji se očituje u ubijanjima njihovih sunarodnjaka. Ustanak je organizirala ćelija Komunističke partije, no zapovjedna hijerarhija nije čvrsta kao u slučaju partizanskog odreda u Sisku. Komunisti su u Srbu malobrojni, a ustanak koriste pripadnici četničkog pokreta koji manipuliraju ustanicima u svrhu ostvarivanja vlastitih ciljeva

¹³ Anić, Nikola „Antifašistička Hrvatska: Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Hrvatske 1941.1945.“ Zagreb, Multigraf, Savez antifašističkih boraca Hrvatske, 2005. str. 34.

¹⁴ Žarić, nav.dj. str. 150.

te čine zločine nad hrvatskim i muslimanskim stanovništvom čime narušavaju prvobitnu namjeru pobunjenih seljaka, a koja je bila oružani otpor teroru režima NDH.

Ovako bi ukratko mogli interpretirati i predstaviti najvažnije značajke narativa dvaju mjesta sjećanja, Brezovice i Srba. U razdoblju socijalističke Jugoslavije od 1945. do 1990. godine kao što smo već spomenuli, ustanak u Srbu proglašen je Danom ustanka naroda Hrvatske, važnim mjestom nacionalnog sjećanja, hrvatskog i srpskog naroda. Zanimljivo je istaknuti da je ustanak u dijelu naroda interpretiran i pamćen kao datum kada je pukla prva ustanička puška. Sisački partizanski pokret potisnut je u drugi plan, njegovo obilježavanje bilo je uglavnom na regionalnoj razini. Spomenik ustanku naroda Hrvatske, djelo hrvatskog kipara Vanje Radauša svečano je otvoren 1951. godine za razliku od spomenika u Brezovici koji je podignut tek 1981. godine. Činjenica je to koja sama za sebe svjedoči o važnosti Srba te marginalnosti Brezovice od strane komunističkog režima. Postavljanje spomenika predstavlja vrlo važan simbolički čin u načinu komemoriranja određenog mjesta sjećanja te njegovog dostojnog obilježavanja.

Povjesničar Drago Roksandić u svom istraživanju o Danu ustanka koji se temeljio na analizi novinskih članaka objavljenih u službenom listu Komunističke partije Hrvatske, *Vjesniku*, jasno ilustrira gore spomenutu enigmu. Naime, Roksandić pokazuje kako je konstrukciju narativa o Srbu i Brezovici bitno određivala promjenjiva priroda srpsko-hrvatskih političkih odnosa unutar Hrvatske i jugoslavenske federacije te jugoslavensko-sovjetskih odnosa koji se odnose na Brezovicu.¹⁵

Naime, zategnuti jugoslavensko-sovjetski odnosi nakon Drugog svjetskog rata, posebice nakon Rezolucije Informbiroa, 1948. godine, bili su presudni u potiskivanju narativa o sisačkom ustanku koji je potaknut na dan napada Njemačke na SSSR uz poticaj Kominterne prema Komunističkoj partiji Jugoslavije. Od 1948. do 1953. godine kada umire Staljin, Brezovica se slabo ili nikako ne spominje u javnosti. Slijedi kratak period od 1953. do 1956. godine kada zajedno s oživljavanjem jugoslavensko-sovjetskih odnosa oživljava i spomen na Brezovicu koja se tada interpretira kao pomoć prijateljskom narodu SSSR-a te čin slobodoljubivosti jugoslavenskog naroda.

¹⁵ Roksandić, nav.dj. str. 260.

S druge strane, narativ o Srbu komunistima se činio pogodniji od onoga u Brezovici upravo zbog parole bratstva i jedinstva hrvatskog i srpskog naroda na čemu su komunisti inzistirali i koji je bio jedan od načina legitimacije komunističke vlasti u državi. Iako pretežno srpski, u ustanku u Srbu sudjeluju i Hrvati. Druga bitna prednost ustanka u Srbu bila je ta što je to bio masovni narodni ustanak za razliku od sisačkog kojeg organizira Partija te u kojem pretežno sudjeluju njeni članovi. Ustanak o Srbu u drugi plan pada tijekom perioda „Hrvatskog proljeća“ početkom sedamdesetih godina te poljuljanih odnosa hrvatskog i srpskog naroda unutar Hrvatske. Period je to kada su komunisti više potencirali obilježavanje sisačkog ustanka kako bi barem donekle smirili nacionalističke tenzije proljećara. Unatoč tome što je ustanak u Srbu proglašen Danom ustanka naroda Hrvatske, vidljivo je kako su komunisti oba mjesta sjećanja često obilježavali u skladu s aktualnim političkim i društvenim stanjem.

Raspadom socijalističke Jugoslavije te početkom devedesetih godina prošlog stoljeća i osamostaljenjem Republike Hrvatske pod vodstvom predsjednika Franje Tuđmana te njegove stranke Hrvatske demokratske zajednice, dolazi do brisanja Dana ustanka naroda Hrvatske iz državnih blagdana te kolektivne memorije naroda. Srb kao mjesto sjećanja te ustanak u kojem sudjeluju pretežno Srbi nije poželjan novoj hrvatskoj vlasti u kontekstu rata između Hrvata i Srba na području Hrvatske. Isto tako, Tuđman i HDZ svojom rigidno konzervativnom i nacionalističkom politikom nastoje ponovno reinterpretirati određene povijesne događaje vezane uz Drugi svjetski rat, poraće te period SFRJ. Bilo kakvo sjećanje na određeno mjesto ili događaj vezan za bivšu jugoslavensku državu nastojalo se potpuno izbaciti iz javnog diskursa ili reinterpretirati u skladu s aktualnim kontekstom. Eric Hobsbawm o izmišljanju tradicije kaže kako je njezin cilj ponavljanjem usaditi određene vrijednosti i norme ponašanja. Ponavljanje automatski implicira kontinuitet s prošlošću.¹⁶

Kako tumači povjesničar Vjeran Pavlaković, odluka o prebacivanju službene komemoracije sa 27. srpnja na 22. lipnja, bila je motivirana kako političkom tako i željom za prikladnim priznavanjem sisačkih partizana. Zagrebački *Večernji list* 1991. godine piše kako promjena datuma komemoracija nije samo podmirivanje povijesnog duga, nego znakovito oslobođenje Hrvatske od duhovnih, kulturnih i političkih opresija koje je trpila više od sedamdeset godina.¹⁷ Kao završni čin obračuna Republike Hrvatske prema Srbu kao mjestu

¹⁶ Hobsbawm, Eric *Izmišljanje tradicije*, u: Kultura pamćenja i historija, Brkljačić, Maja i Prlenda, Sandra (prir.), Zagreb: Golden Marketing, Tehnička knjiga, 2006. str. 139.

¹⁷ Pavlaković, Vjeran *Contested pasts, contested red-letter days, Antifascist commemorations and ethnic identities in post-communist Croatia*, u: Transforming National Holidays. Identity Discourse in the West and South Slavic Countries, 1985-2010, Ljiljana Šarić et al. (ur.), John Benjamins Publishing Company, 2012. str. 153.

sjećanja valja spomenuti i miniranje spomenika 1995. godine od strane hrvatske vojske kojim se i fizički htjelo uništiti sjećanje na taj povijesni događaj.

Summary

Anti-fascist commemoration in Brezovica and Srb, known as the Anti-Fascist War Day, which has been marked since 1991, and the Day of the Uprising of the People of Croatia, marked from 1945 to 1991, are places of memory that are interpreted and marked in accordance with the current social and political context. The communist regime was established by Serb as a Republican Day, the Day of the Uprising of the People of Croatia, on account of a massive number of the uprisings and the beginning of the first armed actions. This is opposed to the Sisak detachment that was formed before, but its initial action did not encompass the massive support of the surrounding population nor underwent greater armed action.

Brezovica represents the founding of the first Partisan Detachment on the territory of Croatia in 1941, which was mostly constitute of ethnic Croats, and which was elected in 1991 in the context of the termination of all relations with the Communist regime, along with the creation of an independent Croatian state and the reinterpretation of national history in accordance with nationalist ideology. Both memorial sites constructed and established an official state ideology, in accordance with their own ideological aspirations, and not with relevant historiographic facts. One of these facts is the fact that a sisal guard was not established at that location. Both memorial sites were constructed and established by an official state ideology, in accordance with their own ideological aspirations, and not with relevant historiographic facts. One of these facts is the that a sisal detachment was not established at that location.

On the other hand, Srb fitted better with the former communist state politics of fraternity and unity of the Serb and Croat nation, partly because of the fact of a few Croat communists were the very organizers. However, the beginning of armed activities in Srb represent a kind of historiographic controversy even today, due to the presence of part of the Chetnik detachments in the aforementioned rebellion that crimes in the surrounding Croatian and Muslim villages. However, the beginning of armed activities in the Serbs today represent a kind of historiographic controversy due to the presence of a part of the Chetnik detachment in the aforementioned rebellion that commint crimes in the surrounding Croatian and Muslim villages.

Key words: memorial places, Brezovica, Srb, Croatian People's Day, Anti-Fascist Day, Anti-Fascism, Political Ideology, Croatian-Serbian Relations

Literatura

Anić, Nikola „Antifašistička Hrvatska: Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Hrvatske 1941.1945.“ Zagreb, Multigraf, Savez antifašističkih boraca Hrvatske, 2005.

Bergholz, Max, *The Strange Silence: Explaining the Absence of Monuments for Muslim Civilians Killed in Bosnia during the Second World War*, u: East European Politics & Societies, izdanje 24, broj 3, 2010.

Damjanović-Danić, Danilo „Ustanak naroda Hrvatske u Srbu i okolini“, Zagreb, IP „Progres“ 1972.

Goldstein, Ivo „Hrvatska 1918.-2008.“ Zagreb, EPH Liber, 2008.

Goldstein, Slavko „1941. Godina koja se vraća“, Zagreb, Novi Liber, 2007.

Hobsbawm, Eric *Izmišljanje tradicije*, u: Kultura pamćenja i historija, Brkljačić, Maja i Prlenda, Sandra (prir.), Zagreb: Golden Marketing, Tehnička knjiga, 2006., str. 137. – 150

Jareb, Mario Prilog raspravi o karakteru ustanka od 27. srpnja 1941. godine, u: Časopis za suvremenu povijest, br. 3. Zagreb, 2011.

Jelić-Butić, Fikreta „Četnici u Hrvatskoj 1941.-1945.“ Zagreb, Globus, 1986.

Nora, Pierre *Između pamćenja i historije. Problematika mjesta*, u: Kultura pamćenja i historija, Brkljačić, Maja i Prlenda, Sandra (prir.), Zagreb: Golden Marketing, Tehnička knjiga, 2006.

Pavlaković, Vjeran *Contested Pasts, Contested Red-Letter Days. Antifascist Commemorations and Ethnic Identities in Post-Communist Croatia*, u: Transforming National Holidays. Identity Discourse in the West and South Slavic Countries, 1985-2010, Ljiljana Šarić et al. (ur.), John Benjamins Publishing Company, 2012.

Pavlaković, Vjeran *Remembering War the European Way: Croatia Commemorative Culture on the Eve of EU Membership*, u: *Croatia and the European Union, Changes and Development*, uredili: Pero Maldini i Davor Pauković, Routledge, 2016. znanstveni članak

Roksandić, Drago *Shifting References: Celebrations of Uprisings in Croatia*, u: East European Politics and Societies, SAGE, 1995. znanstveni članak

Žarić, Slobodan, „Aktivnost organizacija KP Hrvatske na području kotara Sisak u toku 1941. i 1942. godine“, Zagreb, Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, 1988. pregledni članak